

O NEKIM SOCIO-EKONOMSKIM ASPEKTIMA NEZAPOSLENOSTI

BORIS JURIC
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar
BORIS JURIC*

UDK/UDC: 331.5(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
: 2000-11-27
Received

Nezaposlenost je jedna od "kroničnih bolesti suvremenog društva". Nezaposlenost u nekom gospodarstvu je stanje u kojem dio radno sposobnog stanovništva traži posao na tržištu rada, tj. želi zaposlenje, ali ostaje bez radnog mjesta odnosno posla. Nezaposlenost se može podijeliti na dobrovoljnu (frikcijsku ili normalnu) i nedobrovoljnu. Dobrovoljna nezaposlenost ne smatra se prioriternim nacionalnim ili gospodarskim problemom. Sasvim je drugačije s nedobrovoljnom nezaposlenošću - tim velikim neprijateljem mnogih gospodarstava. Umjesto da doprinesu rastu nacionalnog bogatstva, nezaposleni su uzdržavano stanovništvo. Nedobrovoljno nezaposleni redovito su isključeni kako iz "svijeta rada", tako i iz mnogih komponenti socijalnog života. Širi razmjeri nezaposlenosti dovode do jakih socijalnih i političkih tenzija. U Hrvatskoj je također prisutan veoma zabrinjavajući stupanj nezaposlenosti (potkraj listopada 2000. god. u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bile su evidentirane 369.542 nezaposlene osobe).

KLJUČNE RIJEČI: nezaposlenost, tipovi i oblici nezaposlenosti, zaposlenost, gospodarski rast, inflacija, pokazatelji nezaposlenosti, nezaposlenost u Hrvatskoj

* Diplomirani ekonomist, student poslijediplomskog studija.

Socioekonomski pristup utemeljio je Max Weber, ali je takav pristup postao naročito popularan u posljednje vrijeme. Pri tome se socioekonomski pristup može usmjeriti na ove tri vizure:

- potreban je višestrani pristup ekonomskim problemima;
- granice između ekonomike i drugih društvenih znanosti moraju biti otvorene;
- moraju se uvažavati kompleksnosti ljudskog ponašanja i kulture (cit. prema: Ravlić, 1995, 15-16).

I.

Jedno od najsloženijih pitanja suvremenog društva jest problem zapošljavanja pučanstva. Kako je poznato, taj problem datira već od prve industrijske revolucije. Tada se radikalno počela mijenjati tehnološka osnova proizvodnje i to se odražavalo kroz brži rast ulaganja u postojani nego u promjenjivi kapital u procesima materijalne proizvodnje. Također i u nekim uslužnim djelatnostima.

Novim tehnološkim rješenjima navedeni se problem radikalizirao. Još se više pogoršao odnos između postojanog i promjenjivog kapitala - razumije se - na teret potonjeg. Najdrastičniji su oni primjeri gdje se robotizacijom i drugim oblicima automatizacije, gotovo u cijelosti proces proizvodnje odvija bez neposrednog prisutstva živog ljudskog rada.

"Informatička je tehnologija vrlo djelotvorna. Ona povećava proizvodnju i kvalitetu proizvoda ili usluga. No ona (veoma često) stvara i višak radnika. Stoga uvođenje nove tehnologije zagovaraju uglavnom uprave poduzeća, jer očekuju veću proizvodnju i kvalitetu, a (u pravilu) snažno joj se suprotstavljaju svi koji bi mogli ostati bez posla. Problem viška radnika rješava se prekvalifikacijom, tj. dodatnim obrazovanjem i premještanjem radnika na drugo radno mjesto. Kada to nije moguće, 'suvišni' radnici ostaju bez posla" (Fanuko i sur., 1995, 164 - Fanuko, 1997, 135-136; o ulozi tehnologije u privredi i društvu, konkretnije o tehnologijskoj i drugim dimenzijama glavnih institucionalnih poredaka, sve to s motrišta sheme AGIL v. Mouzelis, 2000, 139-145).

Prema tome, ulaganjem u nove pogone s novim tehnološkim rješenjima, a to je akumulacija uz rast organskog sastava kapitala, zaoštrava se problem zaposlenosti. U pokušaju da se problem rasvijetli javljala su se razna tumačenja. S jedne strane problem se izvodi iz zakona o opadanju prinosa u svezi sa zakonom pučanstva, a s druge strane veže ga se za vladajuće odnose proizvodnje.

Kako je poznato, tvorac zakona pučanstva jest T. R. Malthus. Izložio ga je u svom djelu, skraćeno nazvanom *Esej o stanovništvu*, prvi put objavljenom 1798. god., s time da je dorada izvršena kasnije u više navrata (Ekelund i Hebert, 1997, 132-135).

"Bit Malthusova stava svodi se na tvrdnju da se pučanstvo povećava geometrijskom progresijom..., a da se proizvodnja hrane povećava aritmetičkom progresijom... Tako nastaje raskorak između bržeg porasta pučanstva i sporijeg rasta proizvodnje hrane i to se reflektira na bijedu pučanstva. Kao što se vidi, Malthus svoj zakon pučanstva veže za zakon o opadanju prinosa koji u tom razdoblju zaokuplja gospodarsku teoriju.

Malthus je svoju analizu rasta pučanstva vršio na primjeru Amerike (= Sjedinjenih Američkih Država), pa je ustvrdio da se tamošnje pučanstvo udvostručilo za 25 godina. Iako je tadašnja Amerika bila netipičan primjer porasta pučanstva zbog velikog priliva useljenika, Malthus je ipak zakon pučanstva proglasio općim gospodarskim zakonom, dajući mu snagu prirodnog zakona" (Bilić, 1996, 214).

Malthusovo je učenje ubrzo postalo vrlo popularno. Imao je mnoštvo pristaša oformljenih kao pokret poznat pod nazivom "maltuzijanstvo".

Kao rješenje problema Malthus sugerira usporavanje rasta pučanstva. Kočnice dijeli u dvije skupine:

- pozitivne ili represivne koje povećavaju stopu mortaliteta (to su npr. "četiri jahača apokalipse": smrt, glad, rat, kuga);
- preventivne koje smanjuju stopu nataliteta.

Malthusova teorija pučanstva prema nekima ni do danas nije prevladana. U kriznim situacijama - posebno iskazanim kroz problem nezaposlenosti - vraćaju joj se mnogi socioekonomisti. Njegovom se teorijom želi objasniti i suvremeni problem eksplozije pučanstva, osobito u nerazvijenim dijelovima svijeta. Stoga se i danas nerijetko govori o "neomaltuzijanstvu". Međutim, ono što je zaista nesporno to je zasluga Malthusa da je ukazao na potrebu izučavanja problematike pučanstva, a o pojedinostima njegove teorije može se i mora raspravljati.

Malthus je imao - razumije se - i dosta oponenta, osobito iz redova onih pisaca koji su ukazivali na socijalnu komponentu u gospodarskim odnosima. Njemu se zamjera što je u svojoj analizi pošao od potrošnje umjesto od proizvodnje i tehnološkog progressa. "Zatim se ističe da on nije, upravo zbog neobraćanja proizvodnji, uvidio mogućnosti tehnološkog napretka koji će u kasnijem razdoblju povećati proizvodnju do razmjera neslućenih za Malthusovo vrijeme" (Bilić, 1996, 215).

Malthusova teorija pored ostalog skreće pažnju da će suviše stanovništvo uglavnom biti nezaposleno i živjet će na granici egzistencije.

"Malthusova teorija je sve do danas predmet živih diskusija među demografima (i socio-ekonomistima), jer jedni smatraju da je bolje pustiti da se stanovništvo prirodno množi i uništava, a drugi stoje na stajalištu da valja provoditi racionalne mjere ograničavanja poroda i voditi razumsku politiku povećavanja pučanstva u skladu s prehrambenim mogućnostima" - piše Rudi Supek i nastavlja: "Naravno, kod naroda koji se sporije množe uvijek se pojavljuje strah da će ih progutati narodi gdje je stopa rasta mnogo veća. No, demografija je pokazala da postoji određena zakonitost između prirasta stanovništva i industrijalizacije zemlje. Ispočetka industrijalizacija, uslijed porasta standarda života, pridonosi velikom porastu pučanstva, ali ga kasnije usporava i stabilizira, jer viši standard života i kulture vodi do dobrovoljnog ograničavanja broja djece u gradskim porodicama ..." (Supek, 1985, 23-24).

Malthusa su mnogi socioekonomisti optuživali da svojim zakonom krivicu za bijedu siromašnih svaljuje na njih umjesto da je traži u odnosima proizvodnje. Tako se u kritici Malthusovog zakona javljaju i drugi pristupi koji pretendiraju da objasne problem nezaposlenosti. Ti pristupi jedan od izvora nezaposlenosti vide u odnosima proizvodnje robnog oblika gospodarenja. Zato se ističe da Malthusov zakon pučanstva nipošto nije opći društveno gospodarski zakon, već da je to posebni zakon, svojstven tržišnim odnosima proizvodnje jer upravo oni dovode do nezaposlenosti.

"Naime, upozoravaju kritičari zakona pučanstva, zbog trke za profitom, kapitalisti ulaze u moderniji postojani kapital kako bi se održali u konkurentskoj utakmici. Radi toga dolazi do otpuštanja već zaposlenih radnika i do smanjenja potražnje za novom radnom snagom. Posljedica ovakvog procesa ogleda se u višku radnika odnosno u nezaposlenosti pučanstva" (Bilić, 1996, 215 - usp. i Glas, Kovač, Reić, 1996, 22).

Kasnije je J.M. Keynes važan dio svojih analiza posvetio međuodnosu (ne)zaposlenosti i drugih socioekonomskih kategorija (o Keynesu bit će riječi kasnije).

II.

Dobro je dakle poznat problem eksplozije pučanstva. Jednostavno rečeno, on se odnosi na nagli rast pučanstva u svezi s čime se aktualizira problem proizvodnje dobara za njegovu ishranu i posebno problem zaposlenosti.

I danas su ovi problemi pučanstva aktualni. Njihovo razumijevanje najbolje se spoznaje analizom stope rasta pučanstva (SRP), koja se dobije kad

se odbije stopa smrtnosti (SS) od stope rađanja (SR). To se može iskazati sljedećom formulom:

$$SRP = SR - SS.$$

Navedene stope se računaju u pravilu na 1.000 ljudi godišnje. Njihovim praćenjem, a u svezi s gospodarskim razvojem, zapaža se sljedeće:

"- Predindustrijska društva imaju visoke stope rađanja i smrtnosti što rezultira niskom stopom rasta pučanstva

- rani gospodarski razvoj dovodi do smanjenja stope smrtnosti zbog poboljšanja općih uvjeta življenja, a što se ogleda u porastu pučanstva

- kasni gospodarski razvoj dovodi do daljnjeg poboljšanja životnih uvjeta koji utječu na pad smrtnosti djece, ali i pad stope rađanja, što izaziva usporavanje rasta pučanstva, makar je u ovom stadiju razvoja moguća pojava i njegova rasta

- zreli gospodarski razvoj karakterističan je po uspješnoj kontroli rađanja
- broj pučanstva se stabilizira" (Bilić, 1996, 215-216).

Sve se to zbiva u okruženju u kome svi gore spomenuti pokazatelji te zaposlenost osciliraju.

U Sjedinjenim Američkim Državama "prosječna stopa nezaposlenosti, koja je u razdoblju od 1965. do 1970. iznosila 4,0 posto narasla je na 7,0 posto u razdoblju od 1975. do 1980, da bi se broj nezaposlenih u prvim godinama Reaganovog predsjednikovanja¹ popeo na gotovo 11 milijuna, što je najveći broj nezaposlenih od vremena čuvene krize iz doba tridesetih godina ovog" (tj. dvadesetog) "stoljeća ..." (Ivoš, 1989, 117).

Sve u svemu, visoka stopa porasta pučanstva opterećuje veći dio svijeta, gotovo njegove dvije trećine. Najveći je problem u slabo razvijenim zemljama (Glas, Kovač, Reić, 1996, 424-430).

Da bi doskočile tom problemu zemlje u razvoju vode politiku pučanstva kojom nastoje kontrolirati porast pučanstva. Upotrebljavaju se razne mjere, pored ostalog kontrola rađanja. Međutim bitni uzrok porastu pučanstva u tim zemljama valja tražiti u njihovoj zaostalosti, pa se tek njihovim ukupnim razvitkom može očekivati rješenje tog problema. Treba zapaziti i to da u dijelu razvijenih zemalja vlada drugi proces, a očituje se u padu rasta pučanstva. Vlada tzv. "bijela kuga". Ona je posljedica raznih čimbenika kakvi su, npr. postojanje samačkih obitelji, krizni momenti, nezaposlenost itd. Nažalost, i naša zemlja spada u red zemalja s nezadovoljavajućim demografskim trendovima, pa se postavlja ozbiljan zadatak pred nositelje demografske i

¹ Reagan, Ronald Wilson, na predsjedničkim izborima 1980 god. postao 40. predsjednik SAD.

socioekonomske politike da pronađu način rješavanja ovoga značajnog nacionalnog i gospodarskog problema (Bilić, 1996, 216-217).

U literaturi se posebno razvrstavaju *tipovi* a posebno *oblici* nezaposlenosti.

Moderna gospodarska teorija u razvijenim gospodarstvima obično razlikuje ove tipove nezaposlenosti:

"Nezaposlenost možemo podijeliti na dobrovoljnu (ili frikcionalnu) i nedobrovoljnu.

Dobrovoljna (frikcionalna) ili normalna nezaposlenost javlja se kad zaposleni napuštaju jedan ... posao da bi potražili drugi. Ili, zbog obiteljskih, zdravstvenih, želje za promjenama, ili nekih drugih razloga ljudi napuštaju jednu regiju ili grad (u zemlji) i sele u drugu regiju ili grad. Navedeni su razlozi prisutni u svakoj zemlji i uzrokuju neki (ne veliki) broj nezaposlenih. Takva se nezaposlenost ne smatra ozbiljnim nacionalnim niti gospodarskim problemom, pa se smatra normalnom.

Problemi se javljaju s nedobrovoljnom nezaposlenošću. Ljudi bi željeli ostati na poslu, a otpušteni su. Ili bi se željeli zaposliti, a nitko ih ne prima na posao. Nedobrovoljna nezaposlenost ima dva oblika: strukturalnu i cikličku nezaposlenost.

Strukturalnu nezaposlenost uzrokuju profesionalne i prostorne neusklađenosti između ponude rada i potražnje za radom. Na tržištu ponude rada mogu postojati zanimanja (profesije) kojih ima previše u odnosu na potrebe gospodarstva. Zbog tehnoloških promjena u gospodarstvu, potrebe za nekim zanimanjima se smanjuju ili posve nestaju. Zahtjevi strukture radnih mjesta po zanimanjima u gospodarstvu ne odgovaraju strukturi zanimanja koja se nude na tržištu rada. U nekim regijama zemlje može postojati višak radne snage zbog njihove nerazvijenosti. Ili se neki sektori privrede razvijaju (s jednom strukturom potreba za radom po zanimanjima) a drugi stagniraju ili opadaju (s drukčijom strukturom zanimanja otpuštenih radnika). Sve su to oblici strukturalne neusklađenosti između ponude rada i potražnje za radom koji nazivamo strukturalna nezaposlenost².

² Dobar poznavalac ove problematike - Bogomir Kovač - na jednom mjestu piše:

"No ljudi nisu obična roba, a ni tržište radne snage ne djeluje posve po tržišnim principima. Na tržištu robe obično su cijene robe posve fleksibilne i mogu uskladiti bilo kakav višak ponude ili potražnje. Na tržištu radne snage, naprotiv, cijena radne snage (plaće, nadnice ...) obično je nefleksibilna i ograničena prema dolje, budući da ljudi trebaju stanovite minimalne dohotke za svoje preživljavanje. Fleksibilnost plaća omogućuje razgraničavanje između tzv. dobrovoljne i prinudne (nesvojevoljne) nezaposlenosti. Ako ljudi više cijene slobodno vrijeme nego rad, onda su spremni obavljati dodatni rad samo za višu plaću ili se čak odreći plaće i zaposlenja (dobrovoljna nezaposlenost). Ako su plaće fleksibilne, onda tržište radne snage ne može prouzročiti nesvojevoljnu nezaposlenost (plaće se uvijek prilagodavaju ponudi i potražnji za radnom snagom). Budući da je tržište radne snage administrativno regulirano (sindikati i država

Cikličku nezaposlenost izaziva kontrakcija (usporavanje rasta, stagnacija i pad) proizvodnje tijekom privrednog ciklusa ... Dok dobrovoljna i strukturalna nezaposlenost može postojati u fazama kada privreda uspješno posluje (ostvaruje ukupni dinamičan rast proizvodnje), ciklična je ... uvijek povezana s kontrakcijskom i depresijskom fazom ciklusa. To je nezaposlenost privredne recesije ili još dubljih padova nazvanih privrednom krizom" (Pašalić, 1994, 109).

Može se spomenuti i tzv. sezonska nezaposlenost (poljoprivreda, ribolov, turizam).

Inače, u ranijoj klasifikaciji nezaposlenosti obično se pravila razlika između povremene ili periodične koja je posljedica kriza i recesija, te stalne nezaposlenosti.

Pri tome, stalna se nezaposlenost javlja u više oblika, a redovito se nabrajaju tekuća, latentna i stagnantna.

"Tekuća nezaposlenost nastaje kao posljedica kolebanja u potražnji za radnom snagom. Veća je potražnja u razdobljima prosperiteta a manja u razdobljima stagnacije. Do promjene u potražnji za radnom snagom dolazi i zbog nepovezanosti između poduzeća pa to rezultira propadanjem jednih poduzeća, čija se radna snaga zbog toga otpušta, a napredovanjem drugih, koji privlače novu radnu snagu. Izvor ovoj nezaposlenosti treba vidjeti i u porastu organskog sastava kapitala koji, kako je utvrđeno, vodi smanjenju potražnje za radnom snagom.

Latentna nezaposlenost vezana je za prenapučenost seoskog stanovništva. Na rasparceliranim imanjima i pri slaboj mehanizaciji potrebna je velika količina živog rada za obavljanje poljodjelskih poslova. U tim se prilikama i ne primjećuje višak radne snage. Međutim, čim dođe do intenzivnije obrade zemlje upotrebom mehanizacije, pokaže se višak radne snage na selu koja u potrazi za poslom seli u gradove. Ovaj proces davno započet ni do danas nije zaustavljen - poglavito u nerazvijenim dijelovima svijeta.

Stagnantna nezaposlenost čini onaj dio pučanstva koji je najneredovitije zaposlen. Redovito je riječ o radnicima bez kvalifikacija koji obavljaju najteže poslove, a najslabije su plaćeni. Stalan su izvor tražitelja posla te tako vrše pritisak na ponudu radne snage i ugrožavaju položaj zaposlenih" (Bilić, 1996, 217).

utječu na platne razrede, određuju fiksne ljestvice plaća, najnižu socijalnu plaću, itd.), cijena radne snage nije prilagodljiva te se pojavljuju manjkovi ili viškovi radne snage. Poslodavci su po natprosječnoj cijeni radne snage spremni zaposliti manji broj radnika. Tako nastaje prinudna (nesvojevoljna) nezaposlenost" (Glas, Kovač, Reić, 1996, 420).

Borba protiv nezaposlenosti odavno je postala jedan od bitnih ciljeva makroekonomske politike (Pored zapošljavanja, kao ostali središnji ciljevi makroekonomske politike mogli bi se navesti: povećanje proizvodnje odnosno ostvarivanje zadovoljavajuće stope gospodarskog rasta, stabilnost cijena odnosno dozvoljavanje samo blage, tj. kontrolirane inflacije, borba za uravnoteženje vanjskotrgovinske i platne bilance i drugo, pored ostalog težnja za ravnomjernim razvitkom pojedinih regija u okviru dotične zemlje ...). Ovom zahtjevu naročito je pripomoglo učenje J.M. Keynesa, koji je utvrdio da država mora voditi politiku pune zaposlenosti pri čemu se ne misli samo na zaposlenost rada, već i na "zaposlenost" proizvodnih i uslužnih kapaciteta.

"Keynesovo učenje o punoj zaposlenosti ušlo je u programe svih zemalja modernoga građanskog društva. Politika pune zaposlenosti dala je značajne rezultate. Osobito je to ostvareno u razdoblju masovne proizvodnje i države blagostanja. U tom razdoblju ne samo da je smanjena nezaposlenost već su poboljšani uvjeti života i rada zaposlenih... - Međutim, problem nezaposlenosti ipak nije riješen. I dalje je on značajan, osobito u nerazvijenim dijelovima svijeta. Uzroka je tome stanju više. Svodimo ih na nizak stupanj razvitka, što je bitni uzrok nezaposlenosti u nerazvijenim dijelovima svijeta i na karakter odnosa proizvodnje, iz čega najvećim dijelom proizlazi nezaposlenost u razvijenim dijelovima svijeta" (Bilić, 1996, 218).

III.

Prema tome, "nezaposlenost je središnji problem modernih društava. Kada je nezaposlenost visoka, resursi se ne iskorištavaju i gospodarstvo ima gubitak neostvarenog rasta. Razdoblja visoke nezaposlenosti su ona u kojima je realni bruto domaći proizvod (BDP) znatno ispod potencijalnog. - Zaposlene u nekom gospodarstvu čini broj odraslih djelatnika (iznad 16 godina) koji imaju posao. Nezaposlene čini broj odraslih djelatnika koji nisu zaposleni i koji traže posao. Da bi se tretirala kao nezaposlena, osoba mora biti sposobna za rad, mora aktivno tražiti zaposlenje i mora biti bez posla. Svatko tko odgovara ovom opisu je nezaposlen. Radna snaga je ukupan broj zaposlenih i nezaposlenih djelatnika. Stopa nezaposlenosti je broj nezaposlenih izražen kao postotak radne snage" (Njavro, 1998, 187 - usp. Pašalić, 1994, 107-110).

Postoji, vidjeli smo, u teoriji i praksi tzv. prirodna stopa nezaposlenosti. Zaposleni, naime, napuštaju jedan posao (eventualno teži, slabije plaćen ili sezonski) da bi potražili drugi. Nasuprot tome, postoji dio zaposlenih koji napušta jednu regiju i seli u drugu. Tih nekoliko postotaka može se smatrati

prirodnom stopom nezaposlenosti - otprilike 5-6%. Međutim, već nezaposlenost koja se približava stopi od 10% vrlo je zabrinjavajuća pojava.

Kada je u gospodarstvu tzv. "puna zaposlenost", jedina nezaposlenost je frikcijska, i tada se stopa nezaposlenosti zove prirodna stopa nezaposlenosti. Drugim riječima, prirodna stopa nezaposlenosti je frikcijska nezaposlenost izražena kao postotak radne snage.

Pokušaj mjerenja frikcijske nezaposlenosti i pokušaj razlikovanja frikcijske od ostalih vrsta nezaposlenosti kontroverzno je pitanje. U SAD, prema mišljenjima nekih socioekonomista, prirodna stopa nezaposlenosti iznosi između 5 i 6% od ukupne radne snage, i svaka bi se stopa iznad 6% (a pogotovo iznad 10%) trebala eliminirati. Ali neki pisci vjeruju da se prirodna stopa nezaposlenosti mijenja i da veći dio fluktuacije stvarne stope nezaposlenosti zapravo predstavlja fluktuaciju prirodne stope.

Koliko god je nezaposlenost neželjeno i nezavidno stanje, ipak kojiput - promatrano na kraći rok - može postojati i određena korist od privremene nezaposlenosti. Jedna od mogućih koristi od nezaposlenosti je u tome što je ljudima koji traže posao, omogućeno da nađu zaposlenje koje žele (razumije se - ukoliko postoje objektivni uvjeti za to). Kada ljudi traže posao, obično ne prihvaćaju prvi na koji naiđu, već nastave tražiti, vjerujući da će naći posao koji im najviše odgovara. Na taj način "oni usklađuju svoje sposobnosti i interese s raspoloživim poslovima. Ova dimenzija nezaposlenosti rezultat je dobnih razlika kod zapošljavanja. Mladi ljudi ... koji su nedavno ušli na tržište rada, troše više vremena za zaposlenje od starijih radnika. Također, mladi radnici češće mijenjaju zaposlenje dok ne nađu posao koji im najviše odgovara" (Njavro, 1998, 188-189).

Specifična pitanja javit će se, posebno u uvjetima kada se posao teško nalazi, kod mladih s visokoškolskim obrazovanjem (Lacković-Grgin, Milosavljević, Cvek-Sorić, 1992; Lacković-Grgin, 1993).

Pojedine kategorije stanovništva i inače, kao u pravilu, znatno teže nalaze posao. Ekonomska kriza, npr., posebno otežava položaj žena na tržištu rada (Ivoš, 1998).

"Strukturalna ekonomska kriza koja već desetljeće razara egzistencijalnu osnovicu društva posebno pogađa ženu i zaustavlja proces njene emancipacije kroz sferu rada. Ilustrirat ću" - nastavlja dalje Erma Ivoš - "ovu tezu sljedećim pokazateljima o nezaposlenima u Republici Hrvatskoj. U srpnju 1991. u Hrvatskoj je bilo 130.299 nezaposlenih žena ili 52,3% od ukupno nezaposlenih u republici, dok nam podatci općinskog Zavoda za zapošljavanje u Zadru ukazuju na brojku od 14.015 nezaposlenih, od čega 8.111 žena na širem zadarskom području, dok je na užem području zadarske općine nezaposleno 10.256, od čega su 6.142 žene. U prvom slučaju riječ je o nešto manje od 60%

nezaposlenih žena, a u slučaju užeg dijela općine punih 60%, što znatno premašuje republički prosjek nezaposlenih žena" (Ivoš, 1998, 122).

Krajem listopada 2000. god. u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bilo je evidentirano 196.400 nezaposlenih žena, što je 11% više nego u listopadu 1999. god. Njihov je udio u evidentiranoj nezaposlenosti u promatranom razdoblju cca 53% (inače, potkraj listopada 2000. god. u Hrvatskoj su bile evidentirane 369.542 nezaposlene osobe, što je 10,8% više nego u listopadu 1999).

Od ostalih problema u svezi s (ne)zaposlenošću, može se podsjetiti:

- na problem zapošljavanja osoba koje su prešle određenu životnu dob, npr. osoba starijih od 40 godina, a njih je na listi nezaposlenih u Hrvatskoj (u listopadu 2000. god.) bilo oko 175.000;

- na problem zapošljavanja branitelja, od njih je na listi nezaposlenih (u listopadu 2000. god.) bilo oko 50.000;

- problem nezaposlenosti prisutan je u svim hrvatskim županijama, negdje više, negdje nešto manje; početkom listopada 2000. god. u Zadarskoj županiji - prema podacima Županijske komore Zadar - broj nezaposlenih iznosio je 14.793 (a broj zaposlenih - 41.270).

Vraćajući se ponovno na općenitija pitanja u svezi s nezaposlenošću, potrebno je naglasiti sljedeće: nezaposlena osoba redovito će se nalaziti u položaju deprivacije, i to kako ekonomske i socijalne tako etičke i psihičke (usp. Fanuko, 1997, 120).

Ako se podsjetimo na Mertonovu tipologiju načina individualne adaptacije na anomiju, vidi se da je nezaposlena osoba vrlo često u okvirima povlačenja, eventualno i pobune (usp. Fanuko i sur., 1995, 102-103).

Parafrazirajući Ivana Kuvačića (Kuvačić, 1989, 197), socioekonomsko istraživanje može imati sljedeći model glede položaja nezaposlene osobe: 1. nemoć, 2. besmislenost, 3. izolacija, 4. samootuđenje i 5. anomija. Stupnjevi tih stanja - nemoći itd. - kod pojedinih su kategorija nezaposlenih dosta različiti, već prema tome koju poziciju određeni stratumi iz mase nezaposlenih zauzimaju u svjetlu drugih pokazatelja na društvenoj ljestvici stratifikacije.

IV.

Najuočljiviji trošak nezaposlenosti su izgubljena proizvodnja i dohodak koji bi se ostvarili da nije bilo nezaposlenosti. Veličina ovog troška ovisi pored ostalog o prirodnoj stopi nezaposlenosti.

Socioekonomisti koji vjeruju da prirodna stopa nezaposlenosti varira, smatraju da je izgubljena proizvodnja uslijed nezaposlenosti relativno mala.

Povrh toga, da bi se ostvarila potpuna korist od novih tehnologija, ljudi moraju mijenjati poslove. Ako to ne čine, proizvodnja i dohodak bit će niži nego što bi se ostvarili novim tehnologijama.

Daljnji, i ne manje važan trošak nezaposlenosti je privremena odnosno trajna šteta koja se može učiniti nezaposlenom radniku, onemogućavajući razvoj njegove karijere i ljudskog kapitala (ljudski kapital je vrijednost obrazovanja i stečenih znanja neke osobe).

Kako je poznato, "postoje razni načini na koje se gospodarska aktivnost može prikazati. Često se stanje u gospodarstvu opisuje indeksima. Indeksi koje ćemo ovdje prikazati, su oni koji na neki način kombiniraju realne i nominalne ciljeve makroekonomske politike. Svi se niže navedeni indeksi mogu iskazati kombinacijom inflacije i nezaposlenosti. Različiti indeksi stavljaju različite pondere na ove dvije varijable ..." (Njavro, 1998, 198-199).

U red takvih indeksa ide prije svega tzv. indeks neugodnosti. Taj je indeks jednak zbroju stope inflacije i stope nezaposlenosti. Cilj mu je da pokaže u kojoj su mjeri realni i nominalni ekonomski ciljevi promašeni.

Indeks neugodnosti = stopa inflacije + stopa nezaposlenosti.

Bilo bi - razumije se - optimalno "voditi" gospodarski rast i razvoj neke zemlje simultano, i bez inflacije i bez nezaposlenosti. Nažalost, osim u vrlo rijetkim iznimkama, to, izgleda, nije moguće, pri čemu minimalne, srednje i maksimalne stope kretanja tih dviju veličina označavaju i silne razlike u gospodarskoj situaciji i (barem bližoj) perspektivi (o nezaposlenosti i inflaciji u našim uvjetima v. Sirotković, 1996, 123-130, 203-216).

Poznati američki ekonomist Lawrence Summers na jednom mjestu piše: "i jedni (keynesijanci) i drugi (monetaristi) morali su se pomiriti s nekom vrstom "prirodne stope nezaposlenosti". To bi bila ona nezaposlenost na kojoj se stabilizira inflacijska stopa. U anglosaksonskoj ekonomskoj literaturi ima prepoznatljivu kraticu NAIRU (non-acceleration inflation rate of unemployment) ... Otuda izvire i mirenje ekonomista s činjenicom da u suzbijanju inflacije uvijek u modernoj privredi mora biti određeni rast nezaposlenosti. Postoji uvijek neka vrsta razmjene (trade-off) između nezaposlenosti i inflacije ..." (cit. prema: Buvač, 1990, 114)³.

³ "Čini se da su ti rezultati u sukobu s ekonomskom logikom da cijene mogu rasti samo tada kada gospodarstvo postigne punu zaposlenost. No cijene i plaće se ne formiraju na slobodnim tržištima, te stoga često dolazi do strukturnih i regionalnih nesrazmjera između ponude i potražnje za radnom snagom, stope nezaposlenosti i rasta nominalnih plaća te inflacije. Ako se, npr. stopa nezaposlenosti smanjuje, onda raste višak potražnje i to uzrokuje višu inflaciju. No, stvari mogu biti još gore, sedamdesetih godina istovremeno su rasle stopa nezaposlenosti i inflacija. Ekonomisti su tu mješavinu stagnacije privrednog rasta i porasta opće razine cijena nazvali naprosto stagflacijom. Takva gospodarska kretanja sasvim su, naravno, bila u opreci s teorijskim stavovima iz udžbeničke makroekonomske teorije, i polučila su pravu zbrku u

"Drugi indeks makroekonomske aktivnosti temelji se na ponašanju glasača. Učinci gospodarske aktivnosti na ponašanje glasača najviše su praćeni na sveučilištu Yale u SAD. Rezultati istraživanja svih predsjedničkih izbora između 1916. i 1984. god. bili su sljedeći:

- za svaki postotni poen povećanja realnog bruto domaćeg proizvoda vladajuća politička stranka dobiva jedan posto više glasova;

- za svako 3-postotno povećanje stope inflacije vladajuća stranka dobiva jedan posto manje glasova.

Odavde se može zaključiti da je za glasače rast BDP-a tri puta važniji od inflacije. Korištenjem ovih rezultata na Yale-u je izveden indeks nepopularnosti (Voter Unpopularity Index ili UPI)" (Njavro, 1998, 198).

UPI = stopa inflacije - 3 x stopa realnog BDP-a.

Svrha ovog indeksa do određene je razine slična onoj kod indeksa neugodnosti. Oba, naime, kombiniraju realne i nominalne aspekte gospodarske aktivnosti u jedan pokazatelj.

Da bi se usporedio indeks nepopularnosti s indeksom neugodnosti, treba skrenuti pažnju na vezu između nezaposlenosti i rasta realnog BDP-a. Prisjetimo se da je prema nekim istraživanjima utvrđeno da se realni BDP smanjuje za dva posto kada se nezaposlenost poveća za jedan posto. Ako se iskoriste podaci i povežu s rezultatima istraživanja popularnosti, dobit će se nova verzija indeksa nepopularnosti koja glasi:

UPI = stopa inflacije + 6 x stopa nezaposlenosti.

Ovaj nam izraz pokazuje da su u prosjeku glasači šest puta više zainteresirani za problem nezaposlenosti nego za problem inflacije, uza sve ostalo nepromijenjeno.

U red pokazatelja međuodnosa (ne)zaposlenosti s jedne, te inflacije i ukupnog nacionalnog proizvoda s druge strane, ulaze uz ostalo:

- Okunov zakon, i
- Phillipsova krivulja.

Okunov zakon upozorava: ako je nezaposlenost velika, niska je stopa rasta. Smanjimo li nezaposlenost, povećat ćemo stopu privrednog rasta (Grafički prikaz v. kod: Pašalić, 1994, 112).

Kada je prema Phillipsovoj krivulji stopa nezaposlenost veća, stopa rasta cijena je niža. Ako smanjimo nezaposlenost, stopa rasta cijena je viša (Grafički prikaz v. kod: Pašalić, 1994, 112)⁴.

glavama ekonomista. Otuda i zaokret prema izučavanju posve praktičnih inflacijskih predviđanja poduzetnika i stanovništva" (Glas, Kovač, Reić, 1996, 422).

⁴ Kojiput se čini razlika između kratkoročne i dugoročne verzije Phillipsove krivulje. Naime, kod kratkoročne razmatraju se stopa nezaposlenosti i godišnja stopa inflacije, a kod dugoročne stopa nezaposlenosti i godišnja stopa porasta plaća.

Konačno, daljnji indeks makroekonomske aktivnosti temelji se na nominalnom BDP-u. S mnogih se strana tvrdi da je koristan makroekonomski cilj držati stopu rasta nominalnog BDP-a stalnom. Zna se da je nominalni BDP vrijednost proizvedenih proizvoda i usluga u tekućim cijenama. Dakle, nominalni BDP raste kada raste realni BDP i kada rastu cijene. Sljedeći izraz svjedoči o vezi između nominalnog BDP-a, realnog BDP-a i inflacije:

Stopa rasta nominalnog BDP-a = stopa rasta realnog BDP-a + stopa inflacije.

"Ako se stopa inflacije poveća za jedan posto, nominalni BDP će ostati isti ako se realni BDP smanji za jedan posto. Prema tome cilj stabiliziranja stope rasta nominalnog BDP-a stavlja isti ponder na stopu inflacije i na rast realnog BDP-a ... Možemo koristiti Okunov zakon kako bismo usporedili stopu rasta nominalnog BDP-a s indeksom neugodnosti. Kombiniranjem Okunova zakona s indeksom stope rasta nominalnog BDP-a dobit ćemo indeks stabilizacijske politike (Stabilization Policy Index ili SPI):

$SPI = \text{stopa inflacije} + 2 \times \text{stopa nezaposlenosti}$.

Usporedba SPI-a i indeksa neugodnosti pokazuje da je stopa nezaposlenosti dvostruko važnija za rast nominalnog BDP-a nego što je to kod indeksa neugodnosti" (Njavro, 1998, 199).

V.

Kada bi se među svjetskim socioekonomistima obavila anketa o najvažnijim ekonomskorazvojnim problemima, većina bi zacijelo odgovorila da su to inflacija i nezaposlenost (razumije se, riječ je o općem pogledu na svjetsku privredu. U različitim razdobljima različite zemlje, pogotovo dio visoko razvijenih zemalja, može biti imun ili na jedan ili na oba ova problema. Ali koji je od tih problema, ako već postoji, primaran, o tome postoje različiti stavovi). "Možemo štoviše napraviti jednostavnu političkoekonomsku podjelu između dvije skupine ekonomista. Prvi zagovaraju prvenstveno zakonitosti slobodnog tržišta i za njih je inflacija najveće zlo ... Drugi ističu socijalnu sigurnost i blagostanje ljudi, i u središte postavljaju zaposlenost, odnosno nezaposlenost ... Mnogi će u toj podjeli prepoznati već spomenutu podjelu na monetariste (inflacija) i keynesijance (zaposlenost/nezaposlenost). No rijetki su u stanju objasniti što se krije za tim ekonomskim problemima i kako su u tržišnom društvu međusobno povezani inflacija i nezaposlenost. Visoka inflacija i nezaposlenost naime čak i u devedesetim godinama (dvadesetog stoljeća) postavljaju brojne ekonomske teoretičare, vladine ministre i države pred gotovo nerješiv problem" (Glas, Kovač, Reić, 1996, 417).

Inflacija, kako je poznato, predstavlja "porast opće razine cijena". Pri tome, stopa inflacije je stopa rasta opće razine cijena. Rast cijena - zna se - može biti različit, te se stoga inflacija dijeli na tri vrste:

- umjerena inflacija do 10% (prema nekim procjenama, u Hrvatskoj je u prvih deset mjeseci 2000. god. bila na djelu inflacija od cca 7%);
- visoka inflacija dostiže nekoliko stotina postotaka godišnjeg rasta;
- hiperinflacija premašuje 50% mjesečnog porasta cijena.

Nije ovdje zadatak da se raspravlja o uzrocima inflacije. Inflacija je jedna od najkompleksnijih bolesti tržišnog sistema, a njeni su uzroci nadasve raznoliki u različitim zemljama. Sve se teorije slažu da su - načelno govoreći - najčešći uzroci inflacije povećana količina novca u opticaju te neadekvatan i neefikasan gospodarski sistem. Međutim, u stručnoj literaturi o inflaciji može se zapaziti dvostruka sistematizacija uzroka inflacije:

- inflacija potražnje koja vidi osnovni uzrok rasta u višku potražnje, agregatna potražnja raste brže od proizvodne sposobnosti (ponude), vrijednost novca počinje padati, previše novca (potražnje) traži premalo robe
- inflacija troškova koja ističe brojne strukturne nesrazmjere i rast troškova, porast cijena proizvodnih čimbenika, cijene rastu također i u uvjetima nepotpune zaposlenosti i iskorištenosti kapaciteta.

U drugoj polovici 20. stoljeća u mnogim zemljama prevladavala su oba oblika inflacije. "Te dvije vrste inflacije međusobno su povezane: inflacija potražnje često je posljedicom porasta troškova ..., dok je nasuprot tome inflacija troškova uglavnom rezultat veće agregatne potražnje na tržištu radne snage ... Stoga podjela na inflaciju troškova i inflaciju potražnje nije u privrednoj praksi najprimjerenija, mada je školski dovoljno raspoznatljiva" (Glas, Kovač, Reić, 1996, 419).

Borba protiv inflacije vodi se na širokoj fronti, bilo da je riječ o već spomenutim tipovima inflacije, bilo da se radi o tipovima inflacije koji će naprijed biti spomenuti (sistemska inflacija, psihološki pristup). Što se tiče inozemnih iskustava, može se uputiti na cit. knjigu Drage Buvača (Buvač, 1990, 15-69), a što se pak tiče domaćeg iskustva, to je iskustvo pobliže analizirano u cit. knjizi Jakova Sirotkovića (Sirotković, 1996, 203-216).

Recepti antiinflacijske politike bili su i jesu u praksi veoma različiti:

- monetaristi se zalažu za restriktivnu monetarnu politiku i politiku uravnoteženog proračuna (pobliže o monetarizmu v. Glas, Kovač, Reić, 1996, 330-332; Pašalić, 1994, 110-113);

- predstavnici ekonomije ponude ističu primarnost tržišnih poticaja i povećavanja ponude (štednje, investiranja, poduzetništva, itd.) (pobliže o ekonomiji ponude v. Ivoš, 1989, 119-122; Šošić, 1992, 23-24);

- keynesijanci ističu potrebu državne regulacije dohodaka (naročito plaća) i cijena, te zagovaraju politiku većeg oporezivanja dohodaka onih kojima cijene i plaće brže rastu (poblize o Keynesu v. Ekelund i Hebert, 1997, 511-535).

"Krajnja spoznaja o inflaciji i nezaposlenosti nije nimalo poticajna za ekonomsku teoriju i privrednu praksu. Suvremena gospodarstva još uvijek stoje pred osnovnom dilemom: da li sniziti inflaciju i povećati nezaposlenost iznad stupnja dobrovoljne nezaposlenosti, ili pak povećati inflaciju na račun smanjenja nezaposlenosti" (Glas, Kovač, Reić, 1996, 424)?

Da bi se zaokružila slika o tipovima inflacije, svrsishodno je osvijetliti sistemsku inflaciju te psihološki pristup u svezi s njome.

"Često se među tipovima inflacije navodi i sistemski inflacija, koja kao uzrok navodi neracionalnost privrednog sistema, naročito financijskog sektora, i ekonomske politike, naročito monetarne i fiskalne politike. Ali u današnje vrijeme sve više prevladava psihološki pristup objašnjavanju inflacije na osnovi inflacijskih očekivanja (predviđanja). U većini gospodarstva inflacija naime doista ovisi o ponašanju ljudi, poduzetnika i domaćinstava, te o njihovim predviđanjima u vezi s inflacijom. Ako većina ekonomskih subjekata ocjenjuje da će inflacija biti 10%, onda oni u svoje poslovno odlučivanje (npr. ugovore, instrumente itd.) ugrađuju tu predviđenu (anticipiranu) inflaciju. Poduzeća odlučuju da će povisiti cijene za 10%, sindikati zahtjevaju 10%-tno podizanje plaća, vladin proračun se povećava za 10% i sl. Ukratko, svi odnosi među ekonomskim subjektima ostaju na istoj razini, jedino se razina cijena svake godine postiže i tako očekivana inflacija postaje sastavnim dijelom normalnog djelovanja privrednog sistema. To dakako vrijedi samo za umjerenu inflaciju" (Glas, Kovač, Reić, 1996, 419).

VI.

Ambicije ovog teksta nisu u tome da se poblize obrađuje problem nezaposlenosti u Hrvatskoj, već da se pruži presjek kroz problematiku tog zabrinjavajućeg fenomena suvremenog društva. Ipak, bez makar i parcijalnog uvida u neka pitanja u svezi s nezaposlenošću u Hrvatskoj, tekst ne bi mogao pretendirati niti na relativnu zaokruženost.

Kako je poznato, radove u kojima se (mimo ostalog) raspravlja i o nezaposlenosti, kod nas objavili su mnogi pisci, pored ostalih ekonomisti i sociolozi. Tako se u jednom od tih radova navodi:

"Drugo⁵ važno pitanje odnosi se na koncepciju ekonomske transformacije zemlje koja se opredijelila za ekonomiju slobodnog tržišta i slobodno poduzetništvo. Ekonomska stabilizacija cilj je prve faze transformacije u koju Hrvatska ulazi s ratom razorenom privredom, zaostalim razvojem u tehnologiji, jednom od najvećih stopa nezaposlenosti u Europi ... odljevom mozgova, izbjeglicama i prognanicima čija se ekonomska i društvena integracija tek mora definirati. Riječ je o strukturalnim problemima zemlje koji pogađaju njenu ekonomiju u samim temeljima. Za njihovo rješavanje nije dovoljno opredjeljenje za demokraciju koja često služi kao paravan naciokraciji koja angažman na političkim pitanjima nacije u pravilu naplaćuje dionicama u profitabilnim poduzećima, dok socijalno raslojavanje postaje sve dublje i sve drastičnije ..." (Ivoš, 1998, 60-61).

Nema potrebe da se ovdje prikazuju i ocjenjuju modeli ekonomske politike (u Hrvatskoj) pomoću kojih se dugoročno namjerava ublažiti nezaposlenost. Ovdje će biti dovoljno fragmentarno i radi ilustracije istaći samo neke od konstatacija u svezi s nezaposlenošću (u Hrvatskoj):

- Modernoj ekonomiji najvažnija su radna mjesta. Zato zemlje bez dovoljno vlastitog kapitala privlače strane ulagače. No, valja voditi računa o tome da strani kapital ne dolazi iz altruističkih razloga već iz ekonomske računice.

- Zemlje koje poput naše, same ne mogu intenzivnije pokrenuti svoju privredu, ne bi trebale postavljati velikim svjetskim tvrtkama pretjerano rigidne odnosno formalističke uvjete pod kojima će se investirati. Pravila ponašanja u zemljama koje uspješno privlače strani kapital, potpuno su obnuta.

- Dolazak stranog kapitala je dakle lijek (jedan od lijekova ali temeljni) za rješavanje problema nezaposlenosti, ali je - kako se zapaža - pitanje kako ga ostvariti i uz koje uvjete.

- U optimalnim (ili približno optimalnim) uvjetima "armija nezaposlenih" u Hrvatskoj ne bi trebala biti socijalnoekonomski problem, nego potencijalni izvor rasta. Drugim riječima, obilje radne snage kojim raspolaže hrvatska privreda, ne bi trebalo biti nacionalno "prokletstvo" već potencijalno bogatstvo, koje pri skladnoj kombinaciji proizvodnih faktora i adekvatnoj investicijskoj politici omogućuje brzi razvitak proizvodnih snaga. Brže uključivanje osoba iz raspoloživog radnog kontingenta u zaposlene, jedan je od velikih, još nedovoljno iskorištenih poteza na povećanju narodnog dohotka⁶.

⁵ "Prvo i najvažnije je pitanje mira" (Ivoš, 1998, 59).

⁶ Na odgovarajućim mjestima u dijelu citirane literature uklopljeni su statistički podatci o zaposlenosti i nezaposlenosti u Hrvatskoj početkom i sredinom devedesetih godina (Ivoš, 1998; Njavro 1998; Pašalić 1994; Sirotković 1996 ...). Tekuća zbivanja - opće trendove i

- Potkraj devedesetih godina 20. stoljeća egzistira dakle "začarani krug" u kojem nije teško razabrati barem tri dimenzije središnje problematike:
 - deklarativno se daje dobrodošlica ulasku stranog kapitala;
 - međutim, pravni sustav i šire društveno okruženje nisu stimulatívni za takav ulazak (barem ne u većim razmjerima);
 - svaka zemlja pa tako i Hrvatska, ipak mora sprječavati takve ulaske stranog kapitala koji bi se negativno odrazili na šire nacionalne interese u područjima sigurnosti, ekologije i ekonomije.

Literatura

- BILIĆ, I. (1996): *Politička ekonomija*, Split, Pravni fakultet.
- BUVAČ, D. (1990): *Ekonomika sa srcem*, Zagreb, August Cesarec.
- EKELUND, R., HEBERT R. (1997): *Povijest ekonomske teorije i metode*, Zagreb, MATE d.o.o.
- FANUKO, N. i sur. (1995): *Sociologija*, Zagreb, Školska knjiga.
- FANUKO, N. (1997): *Sociologija*, Zagreb, Profil.
- GLAS, M., KOVAČ, B., REIĆ, Z. (1996): *Ekonomija i politika tržišnog društva*, Split, Ekonomski fakultet.
- IVOŠ, E. (1989): *Američki neokonzervativizam*, Zagreb, Biblioteka Naše teme.
- IVOŠ, E. (1998): *Izazovi modernej državi*, Zadar, Filozofski fakultet.
- KUVAČIĆ, I. (1989): *Sociologija*, Zagreb, Školska knjiga.
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., MILOSAVLJEVIĆ, B., CVEK-SORIĆ, I. (1992): Nezaposlenost kao stresor mladih s fakultetskim obrazovanjem, *Radovi, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 31(8), Filozofski fakultet.
- LACKOVIĆ-GRGIN, K. (1993): Psihološki značaj nezaposlenosti kod mladih visoke naobrazbe, *Radovi, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 32(9), Filozofski fakultet.
- MOUZELIS, N. (2000): *Sociologijska teorija*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
- NJAVRO, Đ. (1998): *Gospodarstvo*, Zagreb, Birotehnika.

karakteristične pojedinosti o (ne)zaposlenosti donose, npr. gospodarski prilozii pojedinii dnevnika, kao što su:

- KUNA, tjedni prilog Slobodne Dalmacije, Split;
- POSLOVNI SVIJET, tjedni prilog Večernjeg lista, Zagreb.

Naravno, veoma iscrpne podatke redovito donosi godišnjak Statistički ljetopis Hrvatske (u izdanju Državnog zavoda za statistiku Zagreb).

- PAŠALIĆ, Ž. (1994): *Tržište i gospodarstvena politika*, Zagreb, Školska knjiga.
- RAVLIĆ, P. (1995): *Ekonomika poduzeća*, Split, Ekonomski fakultet.
- SIROTKOVIĆ, J. (1996): *Hrvatsko gospodarstvo*, Zagreb, HAZU i Golden marketing.
- SUPEK, R. (1985): *Sociologija*, Zagreb, Školska knjiga.
- ŠOŠIĆ, H. (1992): *Gospodarstvo*, Zagreb, Školska knjiga.

Boris Jurić, Boris Jurić: CONCERNING SOME SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF UNEMPLOYMENT

S u m m a r y

Unemployment is one of the "chronic illnesses of contemporary society". Unemployment within a particular economy is the condition when a part of the population capable of working seeks a job on the labour market, that is, seeks employment but is without a working place and a job. Unemployment can be divided into voluntary (frictional or normal) and involuntary. Voluntary unemployment is not considered a national or economic problem of top priority. This is different when involuntary unemployment is in question - this inimical force to many economies. Instead of contributing to the wealth of the nation, the unemployed are a supported part of the population. The involuntarily unemployed are regularly excluded from the "world of labour" and from many other components of social life. Large unemployment causes powerful social and political tensions. Croatia has a disturbing level of unemployment (at the end of October 2000 the Croatian Employment Bureau numbered 369.542 unemployed persons).

KEY WORDS: unemployment, types and forms of unemployment, employment, economic development, inflation, indexes of unemployment, unemployment in Croatia